

ONDERWIJSCRISIS

Wat in Londen kan en in Scandinavië, kan hier ook: de scholen weer op nr. 1

Het ach en wee over het belabberde niveau van (onderdelen) van het Nederlandse onderwijs klonk volop in de media. Een groep wetenschappers van diverse universiteiten doet een voorzet voor een heus Onderwijsplan: het moet en zal beter.

Uit het al veelbesproken Pisa-onderzoek blijkt dat het met het onderwijs in Nederland niet goed gaat. Nederlandse jongeren presteren opnieuw lager dan vier jaar geleden bij de vakken lezen, wiskunde en natuurwetenschappen. Vooralsnog ontbreekt een goede analyse en gaat de discussie over wat kant-en-klare oplossingen. Wat zien we precies? En wat zijn kansrijke aanpakken om uit de onderwijscrisis te komen? De sterkste daling is bij het lezen, een daling die al tien jaar gaande is. Bij wiskunde en natuurwetenschappen duurt de dalende trend al twintig jaar. Vooral het aandeel leerlingen dat 'onvoldoende presteert om aan de samenleving deel te nemen' stijgt.

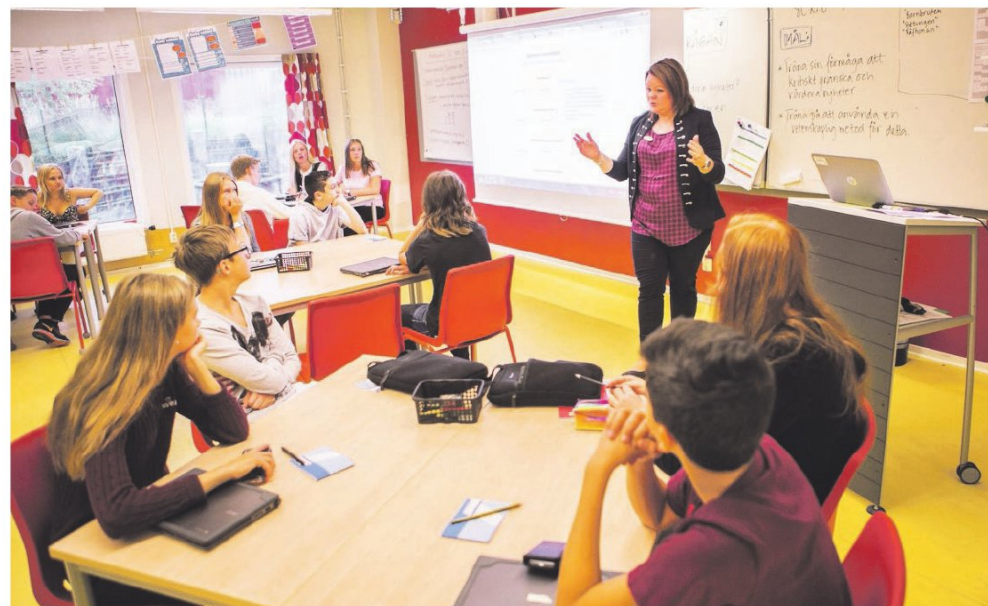
Het percentage laaggeletterde leerlingen nam in tien jaar toe van 13 naar 33 procent. En het percentage laaggecijferde leerlingen, is in vier jaar tijd gestegen van 16 naar 27 procent. Dit zijn schokkende percentages. En veruit de sterkste afname van leerprestaties voltrekt zich in het vmbo. Die is zelfs twee keer (lezen) tot vier keer (wiskunde) zo groot als in de andere schoolsoorten.

En dan is de ongelijkheid ook nog gestegen en groter dan in veel andere landen. Leerlingen met ouders zonder startkwalificatie presteren steeds lager, terwijl leerlingen met academisch geschoolde ouders vrij stabiel hoge prestaties laten zien.

Is het echt zo erg? Ja, de trends zijn betrouwbaar genoeg, want leerlingen in Nederland maken de toets minstens zo consciëntieus als die in andere landen. Aan de onderzoeksmethode ligt het dus niet. Bovendien komen de dalende prestatietrends overeen met die in basisonderwijs. Maar hoe zijn ze te verklaren? Naast de invloed van corona, zien wij vier oorzaken: een kwaliteitsdaling, een leescrisis, geïnstitutionaliseerde lage verwachtingen en de veranderde samenleving.

Om te beginnen gaat de kwaliteit van scholen achteruit door een kwantitatief en kwalitatief lerarentekort, en een nog groter tekort aan schoolleiders. Lessen vallen uit, vakken worden niet of door onbevoegden gegeven en gaten worden gevuld met andere dan effectieve lessen. Ook de kwaliteit van de lerarenopleidingen staat onder druk: beginnende leraren zeggen zich didactisch onvoldoende voorbereid te voelen.

Voor leraren en schoolleiders is kennis over effectieve lesmethodes onvoldoende te vinden, en niet altijd bruikbaar of toegankelijk. Bovendien is de markt van leermiddelen en onderwijsondersteuning ondoorzichtig en ontbreekt er kwaliteitscontrole.

Op de 'Norgårdensskolan' in het Zweedse Uddevalla krijgen leerlingen les in 'fake-news'. Foto Julius Schrank / VK

Thijs Bol (UvA), **Anna Bosman** (RU), **Maurice Crul** (UvA), **Ed-die Denessen** (RU), **Melanie Ehren** (VU), **Iliass El Hadioui** (EUR, VU), **Paul Lese-man** (UU), **Mark Levels** (UM), **Martijn Meeter** (VU), **Tijana Prokic-Breuer** (UM), **Sabine Severiens** (EUR), **Rolf van de Velden** (UM), **Monique Volman** (UvA), **Dinand Web-bink** (EUR), **Herman van de Werfhorst** (EUI) en **Inge de Wolf** (UM).

De tweede oorzaak is de 'kenniscrisis'. Op veel scholen in het basis- en voortgezet onderwijs wordt te weinig kennis aangeboden. In het leesonderwijs wordt te weinig gebruik gemaakt van 'rijke' teksten; begrijpend lezen is verworden tot het aanleren van vaardigheden; diep leesbegrip wordt niet getoetst. Ook bij de andere vakken zijn de leerboeken oppervlakkiger geworden, met minder kennis.

Een derde oorzaak: het onderwijs werkt met 'winnaars' en 'verliezers'. De winnaars krijgen les vanuit hoge verwachtingen. Ertegenover staat een groep 'verliezers'. Zij zitten vast in een 'gevangenis van lage verwachtingen'. De basisschool is voor deze groep niet altijd van hoge kwaliteit; vaak wordt de lat wat lager gelegd, in 'niveaugroepen'. Daarna is er in het vmbo opnieuw veel lesuitval, zijn de verwachtingen opnieuw laag en biedt het curriculum weinig kennis. 'Omhoog' doorstromen is niet makkelijk.

Een vierde verklaring is dat het scholen niet meer lukt hun didactische en pedagogische functies te vervullen vanwege de veranderde samenleving. Zij zien sociale problemen zoals armoede, schulden, huiselijk geweld, verslavingen en verwaarlozing van kinderen. Ook door deze toenemende maatschappelijke ongelijkheid, groeien verschillen tussen leerlingen. Deze ontwikkelingen hebben hun weerslag op het onderwijs. Vanwege het lerarentekort ontbreken juist op deze scholen vaak hechte teams met schoolleiders.

Omdat er veel oorzaken zijn, is er geen eenvoudige oplossing: er is een gezamenlijk lan-

delijk onderwijsplan nodig, met vier onderdelen: versterking vakmanschap, investeren in kennisrijk onderwijs, het hebben van hoge verwachtingen en integraal beleid.

Groter vakmanschap van leraren en schoolleiders is het belangrijkste. Investeer dus in de kwaliteit van de lerarenopleidingen en creëer een academie voor schoolleiders. Betaal leraren en schoolleiders goed en beloon experts onder hen. Versterk hun professionalisering. Zorg dat je effectieve aanpakken en bruikbare wetenschappelijk inzichten voor kwaliteitsverbetering makkelijk kunt vinden.

Kennisoverdracht moet weer centraal staan op scholen. Dit geldt ook voor het leesonderwijs, waarvan we inmiddels de effectieve kenmerken kennen (zie de 'kwaliteitswaaier'). Werk vanuit kennisoverdracht en diep lezen. Voor uitgeverij en toetsmakers ligt er een belangrijke taak lesmateriaal en toetsen te ontwikkelen die uitnodigen tot kennisvergaring en diep lezen. Plus: de kwetsbaarste leerlingen verdienen de beste leraren. Werk ook aan het hechter maken van de teams op deze scholen. Vermijd vaste niveaugroepen in de basisschool, selecteer leerlingen niet vroeg, zorg voor opstroommogelijkheden in het voortgezet onderwijs.

Tot slot: integraal beleid nodig, van onderwijs, jeugd, zorg, wonen en sociale zaken. Leer van de integrale kindcentra of de stadwijkenaanpak. Kijk ook naar Londen en de Scandinavische landen: hier heeft de overheid de verantwoordelijkheid genomen en heeft het onderwijs weer ondubbelzinnig prioriteit.